

Η ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΚΑΙ Ο ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ

Οι ισλαμικές σπουδές κερδίζουν ολοένα και μεγαλύτερο έδαφος παγκοσμίως. Μέχρι πρόσφατα η μελέτη του Ισλάμ συμπεριλαμβανόταν κυρίως στις «Σπουδές της Μέσης Ανατολής» ή τις «Οριενταλιστικές Σπουδές». Λόγω, όμως, των ραγδαίων αλλαγών που συντελούνται τόσο σε Ευρώπη όσο και στις Η.Π.Α. και εξαιτίας του συνεχώς αυξανόμενου ενδιαφέροντος αλλά και της ανάγκης για ιστορικο-κριτική μελέτη της θρησκείας και θεολογίας του Ισλάμ και του Κορανίου, η ακαδημαϊκή μελέτη της θρησκείας του Ισλάμ εισάγεται παράλληλα και σε πολλές Θεολογικές Σχολές, μη ομολογιακές, αλλά και Προτεσταντικές και Καθολικές, δημοσίων ή ιδιωτικών πανεπιστημίων, Ινστιτούτων και Κέντρων.

Η ειδοποιός διαφορά μεταξύ “Ισλαμικών (Μουσουλμανικών) σπουδών” (Islamic [Muslim] Studies) και “Σπουδών της Μέσης (και Εγγύς) Ανατολής” (Middle East [and Near Eastern] Studies) ή «Οριενταλιστικών Σπουδών» (Oriental Studies), είναι ότι οι μεν πρώτες αφορούν στην θρησκευτική και θεολογική ακαδημαϊκή μελέτη του Ισλάμ, ενώ οι δεύτερες στα πολιτικά, ιστορικά, γλωσσικά και κοινωνικά συμφραζόμενα της Μέσης και Εγγύς Ανατολής, έτσι όπως αυτά κατανοήθηκαν από τα αποικιοκρατικά και μετα-αποικιοκρατικά ενδιαφέροντα των ευρωπαϊκών χωρών και των Η.Π.Α. στις εν λόγω περιοχές. Για τον λόγο αυτόν παρατηρούμε πως ο αραβοϊσλαμικός κόσμος, στην πλειοψηφία του, και δια μέσου των αντίστοιχων Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων, διαφόρων Διαθρησκειακών και Διαπολιτισμικών Οργανισμών καθώς και Υπουργείων Θρησκευτικών Υποθέσεων, δείχνει εμπιστοσύνη και πνεύμα συνεργασίας απέναντι στις Θεολογικές Σχολές, Τμήματα, Ινστιτούτα ή Κέντρα που εισάγουν τη μελέτη του Ισλάμ, και προβαίνει σε χρηματοδοτήσεις και στήριξη των ακαδημαϊκών τους προγραμμάτων, έτσι όπως αυτά ορίζονται και οριοθετούνται από τα ίδια τα Πανεπιστήμια της Ευρώπης και των Η.Π.Α., χωρίς να επεμβαίνει στον χαρακτήρα των σπουδών, στο προσωπικό αλλά και στις λοιπές δραστηριότητες των Ιδρυμάτων. Δεν είναι τυχαίο, ότι πολλοί μουσουλμάνοι επιστήμονες που διαβιούν σε μουσουλμανικές χώρες, έχουν λάβει τους Δρ. Τίτλους σπουδών τους στις Ισλαμικές Σπουδές από Πανεπιστήμια της Γαλλίας, της Αγγλίας ή της Γερμανίας.

Στον κόσμο της Ανατολής πρωτοπόρα προς την κατεύθυνση ανάδειξης της μουσουλμανικής θεολογίας και του Ισλάμ είναι τα χριστιανικά πανεπιστημιακά ιδρύματα του Λιβάνου, όπου προάγεται συστηματικά αφενός η μελέτη της θρησκείας του Ισλάμ και αφετέρου ο διαθρησκειακός διάλογος. Γνωστά στους θεολογικούς χώρους πανεπιστήμια που διακονούν και την μουσουλμανική θεολογία αλλά και τον διαθρησκειακό διάλογο, μεταξύ χριστιανών και μουσουλμάνων, είναι το Καθολικό πανεπιστήμιο της Βηρυτού Saint-Joseph, το Πανεπιστήμιο του Κασλίκ με το έγκριτο κέντρο αραβικών, χριστιανικών και ισλαμικών χειρογράφων, καθώς και η Ορθόδοξη Θεολογική Σχολή του Balamand. Αντιστοίχως στην Ιορδανία το Μουσουλμανικό Θεολογικό Ίδρυμα της Al-Albait Foundation και το Royal Institut for Interfaith Dialogue, προάγουν αποτελεσματικά εδώ και δεκαετίες τον διάλογο με τους Χριστιανούς και την επιστημονική μελέτη του Χριστιανισμού, και το παράδειγμά της ακολουθούν όλο και περισσότερες χώρες του Κόλπου. Αξιόλογο επίσης έργο προς τη μελέτη του Χριστιανισμού, και μάλιστα της Ορθοδοξίας, επιτελεί εδώ και δεκαετίες η Σχολή Μουσουλμανικής Θεολογίας του Δημοσίου Πανεπιστημίου της Τεχεράνης.

Στον κόσμο της Δύσης, πρωτοπόροι ως προς την ακαδημαϊκή μελέτη της Θεολογίας του Ισλάμ υπήρξαν οι Καθολικοί, οι οποίοι ίδρυσαν ξεχωριστό Ποντιφικό Ινστιτούτο Αραβικών και Ισλαμικών Σπουδών (PISAI) στην καρδιά του Βατικανού, με σκοπό να εκπαιδεύει χριστιανούς κυρίως θεολόγους στον κλάδο της ισλαμολογίας. Η επιλογή αυτή υπήρξε στρατηγικής σημασίας για την Καθολική Εκκλησία, διότι υποστήριξε ακαδημαϊκά

και ερευνητικά μεγάλο μέρος του λόγιου κλήρου της αλλά και άλλων επιστημόνων, καθολικών και μη, προς την μελέτη του Ισλάμ. Οι περισσότεροι από τους αποφοίτους του PISAI είναι καθηγητές σε διάφορα πανεπιστήμια του κόσμου με αντικείμενο τις ισλαμικές σπουδές και πολλοί εξ αυτών προσφέρουν παράλληλα τις υπηρεσίες τους στα ειδικώς εντεταλμένα όργανα της Καθολικής Εκκλησίας για τον ισλαμο-χριστιανικό διάλογο και τον ισλαμικό κόσμο. Ένα άλλο μέρος των αποφοίτων και του προσωπικού του PISAI διακονεί την Εκκλησία τους σε χώρους της Μέσης Ανατολής και της Αφρικής, διατηρώντας εδώ και πολλές δεκαετίες έγκριτα Ινστιτούτα Αραβοϊσλαμικών Σπουδών.

Πολλοί επίσης έγκριτοι θεολόγοι της Καθολικής Εκκλησίας, όχι μόνον απόφοιτοι του PISAI (Λευκοί Πατέρες), αλλά και άλλων ταγμάτων (Δομινικανοί, κυρίως, και Ιησουΐτες), ξεχώρισαν στο ακαδημαϊκό στερέωμα για τις πρωτοπόρες μελέτες τους επί του Ισλάμ και της μουσουλμανικής θεολογίας, και τα έργα τους αποτελούν πηγές αναφορών για τους κατοπινούς μελετητές. Η προσέγγισή τους επί του Ισλάμ και της θεολογίας του υπήρξε παραδειγματικώς ακαδημαϊκή χωρίς ομολογιακές, κατηχητικές και ευσεβιστικές δεσμεύσεις, και για τον λόγο αυτόν τα έργα τους αποτελούν πηγή αναφορών και για τους ίδιους τους μουσουλμάνους επιστήμονες. Αντίστοιχα παραδείγματα εντοπίζουμε και στις Σκανδιναβικές χώρες, όπου η παρουσία του Ισλάμ και των μουσουλμάνων αν και δεν είναι μεγάλη και με ιστορικό βάθος, πάρα ταύτα κρίθηκε σκόπιμο να υπάρξει μέριμνα συνεννόησης και αγαστής επικοινωνίας μεταξύ Προτεσταντικών Εκκλησιών και Μουσουλμανικών Οργανώσεων, καθώς και προαγωγή της μελέτης του Ισλάμ σε πολλά πανεπιστήμια και διεθνώς αναγνωρισμένα επιστημονικά κέντρα της Νορβηγίας, της Σουηδίας και της Δανίας.

Προς την κατεύθυνση λοιπόν αυτή κινείται πλήθος Ιδρυμάτων της Ευρώπης, της Αυστραλίας και των Η.Π.Α., που εντός των Τμημάτων Θεολογίας ή Θρησκευολογίας, με γοργούς πλέον ρυθμούς, προωθείται η σύσταση νέων προγραμμάτων και κέντρων Ισλαμικών Σπουδών. Παράλληλα λειτουργούν και πολλά αυτόνομα Κέντρα ή Ινστιτούτα Ισλαμικών Σπουδών ήδη εδώ και αρκετές δεκαετίες.

Αναλόγως με τις πανεπιστημιακές αρχές και τα πολιτικά συστήματα της κάθε χώρας για τη διαχείριση των σχέσεων Κράτους-Εκκλησίας (και των άλλων θρησκειών ή ομολογιών) εντός της επικράτειάς τους, τα τμήματα/κατευθύνσεις μουσουλμανικών σπουδών είναι είτε αυτόνομα, είτε εντάσσονται σε προγράμματα σπουδών των υπαρχουσών Θεολογικών Σχολών. Ακολούθως οι διδάσκοντες είναι καθηγητές των Θεολογικών Σχολών, με εξειδίκευση στο Ισλάμ, την ανθρωπολογία και κοινωνιολογία της Θρησκείας κ.λπ., ενώ προκηρύσσονται θέσεις μη μόνιμου ειδικού προσωπικού ή μεταδιδακτόρων για τη διδασκαλία και την έρευνα, αναλόγως με τις προτεραιότητες και στρατηγικές του κάθε Ιδρύματος, καθώς και τις δυνατότητες χρηματοδότησης, χωρίς ομολογιακές δεσμεύσεις. Υπάρχει βεβαίως μέριμνα, ένα μέρος του προσωπικού να επανδρώνεται από αραβομαθείς, ιρανομαθείς κ.λπ, καθώς και μουσουλμάνους επιστήμονες, αναλόγως με τον προσανατολισμό των εκάστοτε προγραμμάτων σπουδών. Επιπροσθέτως αξιοποιούνται καθηγητές και άλλων Τμημάτων του ίδιου Πανεπιστημίου με συναφή ή συγγενή αντικείμενα καθώς και επισκέπτες καθηγητές.

Αυτό είναι το μοντέλο που θα ακολουθήσει και το Τμήμα Θεολογίας για την επάνδρωση της ΕΚΜΣ.

Ο γενικός σκοπός της ΕΚΜΣ είναι η ακαδημαϊκή σπουδή της Μουσουλμανικής Θρησκείας και του πολιτισμού, η προαγωγή των διαθρησκειακών διαλόγων και των σχέσεων καταλλαγής, εντός του πλαισίου που ορίζουν τα ευρωπαϊκά ακαδημαϊκά και πολιτισμικά δεδομένα. Το πρόγραμμα θα εκπαιδεύσει τους ιεροδιδασκάλους που πρόκειται να διδάξουν σε δημόσια σχολεία της Θράκης, θα προσφέρει τη δυνατότητα εκμάθησης συναφών με το αντικείμενο γλωσσών και θα συμβάλλει στη διεύρυνση των μαθησιακών και επαγγελματικών προοπτικών των φοιτητών.

Το περιεχόμενο του προγράμματος σχεδιάστηκε αφού λήφθηκε υπόψη ότι το αντικείμενο της σπουδής του Ισλάμ ανήκει στο χώρο των ανθρωπιστικών σπουδών και εντάσσεται στον προπτυχιακό κύκλο σπουδών. Κατά συνέπεια η εστίαση του προγράμματος σπουδών είναι γενική (η εξειδικευμένη γνώση αναφέρεται στο μεταπτυχιακό κύκλο σπουδών) σε σχέση με το συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο και αναφέρεται στο επίπεδο 6 του Ευρωπαϊκού και Εθνικού Συστήματος Προσόντων και με βάση αυτό προσδιορίζονται στη συνέχεια τα μαθησιακά αποτελέσματα (γνώσεις, δεξιότητες, ικανότητες).

Οι απαιτήσεις για την εισαγωγή στην ΕΚΜΣ είναι Απολυτήριο Λυκείου και επιτυχία στις Εξετάσεις Εθνικού επιπέδου. Ειδικό ποσοστό θέσεων έχουν τα μέλη της μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης και ειδικότερα για τους αποφοίτους των μουσουλμανικών ιεροσπουδαστηρίων, όπως ήδη προβλέπεται στη παράγραφο 1 του άρθρου 2 του ν.2341/1995 (Α' 208). Μπορούν να εισαχθούν με κατατακτήριες εξετάσεις όσοι έχουν αποφοιτήσει από την ΕΠΑΘ μετά το 2005. Επίσης με κατατακτήριες εξετάσεις απόφοιτοι άλλων Τμημάτων και Σχολών (συμπεριλαμβανομένων αποφοίτων Στρατιωτικών Σχολών, Σχολής Αξιωματικών Ελληνικής Αστυνομίας, υπηρετούντων διπλωματικών υπαλλήλων κ.ά.). Ο αριθμός των εισακτέων κατ' έτος για την πρώτη Πενταετία της λειτουργίας του Προγράμματος υπολογίζεται από 30 έως 50.

Οι πτυχιούχοι της ΕΚΜΣ του Τμήματος Θεολογίας του Α.Π.Θ. θα έχουν δικαίωμα, σύμφωνα με το άρθρο 53 του ν. 4115/2013, να διδάξουν το Κοράνιο σε δημόσια σχολεία της Θράκης, σε μαθητές μέλη της μουσουλμανικής μειονότητας. Σύμφωνα με τη σχετική νομοθεσία αλλά και τη συναφή βούληση της Γ. Σ. του Τμήματος Θεολογίας δεν θα δύνανται να διορισθούν καθηγητές και να διδάξουν το μάθημα των θρησκευτικών σε σχολεία της ελληνικής επικράτειας εκτός της Θράκης.

Η ΕΚΜΣ θα προσφέρεται επίσης ως διεπιστημονική επιλογή σπουδών για ερευνητικούς ή επαγγελματικούς σκοπούς σε άλλους ενδιαφερόμενους, πτυχιούχους και μη, οι οποίοι επιζητούν ειδίκευση στις μουσουλμανικές σπουδές για να ενισχύσουν και διευρύνουν τους μαθησιακούς και επαγγελματικούς τους προσανατολισμούς. Οι πτυχιούχοι αυτοί δεν θα έχουν συναφή επαγγελματικά δικαιώματα με τους αποφοίτους μουσουλμάνους το Θρήσκευμα, αλλά θα είναι καταρτισμένοι επαρκώς σε θέματα Ισλάμ, θρησκείας και πολιτισμού και θα μπορούν να αποτελέσουν μια δεξαμενή επιστημόνων που θα στελεχώσουν κατά ποικίλους τρόπους άλλους οργανισμούς, όπως το ΥΠΕΞ και το Διπλωματικό Σώμα, τα Πρεσβυγενή Πατριαρχεία, Διεθνείς Οργανισμούς κ.λπ. Επίσης οι απόφοιτοι της ΕΚΜΣ θα έχουν τη δυνατότητα να συνεχίσουν τις σπουδές στο 2^ο κύκλο σπουδών και να ασχοληθούν με την έρευνα.

Η ΕΚΜΣ είναι το πρώτο προπτυχιακό πρόγραμμα Ισλαμικών Σπουδών που φιλοδοξεί να λειτουργήσει στο πλαίσιο του ελληνικού δημόσιου πανεπιστημίου. Κινείται στο χώρο των θρησκευτολογικών σπουδών του Τμήματος Θεολογίας του ΑΠΘ, σπουδές που εδώ και πολλές δεκαετίες μεταξύ άλλων προάγουν τη γνώση γύρω από το Ισλάμ και συνεπικουρούν στον διαρκή διάλογο, τον οποίο διεξάγει εδώ και αιώνες μαζί του το Οικουμενικό Πατριαρχείο καθώς και τα πρεσβυγενή Πατριαρχεία της Ανατολής. Η επιστημονική υποστήριξη αυτού του διαλόγου μπορεί να αξιοποιήσει την μακραίωνη αυτή εμπειρία συνύπαρξης και να αναδείξει την ιστορική συμπόρευση χριστιανών και μουσουλμάνων καθώς και την πλούσια πολιτιστική κληρονομιά στην ευρύτερη περιοχή της νότιο ανατολικής Μεσογείου.

3. ΤΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΕΠΙΔΙΩΚΟΜΕΝΑ ΠΡΟΣΟΝΤΑ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΟΝΤΩΝ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Τα μαθησιακά αποτελέσματα, συνδέονται με το γενικότερο σκοπό του προγράμματος. Αναφέρονται σε προπτυχιακό κύκλο σπουδών και το επίπεδο αναφοράς 6 του Εθνικού Πλαισίου Προσόντων. Ο σκοπός του προγράμματος σπουδών της ΕΚΜΣ καθώς και η σύνταξη των μαθησιακών αποτελεσμάτων είναι αποτέλεσμα που προέκυψε ύστερα από τις προαναφερθείσες γόνιμες διαβουλεύσεις μεταξύ των μελών ΔΕΠ του Τμήματος και των ενδιαφερόμενων φορέων. Βασίζονται στα διεθνή ακαδημαϊκά πρότυπα και επικεντρώνονται στις ανάγκες της ελληνικής κοινωνίας για επιστημονική προσέγγιση του Ισλάμ και στην κάλυψη πρακτικών εκπαιδευτικών αναγκών που σχετίζονται με το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα της θρησκευτικής εκπαίδευσης των ελλήνων πολιτών και ειδικά όσων ανήκουν στη θρησκευτική μειονότητα της Θράκης.

Για προσδιορισμό των ειδικών και γενικών μαθησιακών αποτελεσμάτων του προγράμματος λήφθηκαν υπόψη οι κλαδικοί περιγραφικοί δείκτες των ανθρωπιστικών σπουδών (Sectoral Qualifications Framework for Humanities & Arts)¹ και οι ειδικότεροι περιγραφικοί δείκτες για τη Θεολογία και τις σπουδές για τη Θρησκεία (EQF Level Descriptors Theology and Religious Studies)². Επιπλέον χρήσιμα εργαλεία για το σχεδιασμό του προγράμματος σπουδών αποτέλεσαν ο οδηγός σχεδιασμού Προγραμμάτων Σπουδών και των σχετικών Ικανοτήτων και Μαθησιακών αποτελεσμάτων (A Tuning Guide to Formulating Degree Programme Profiles Including Programme Competences and Programme Learning Outcomes)³ καθώς και η ειδικότερη δημοσίευση για το σχεδιασμό και την εφαρμογή προγραμμάτων σπουδών στη Θεολογία και στις σπουδές για τη Θρησκεία (Reference Points for the Design and Delivery of Degree Programmes in Theology and Religious Studies)⁴.

Πρέπει να σημειωθεί ότι οι περιγραφικοί αυτοί δείκτες και οι σχετικές δημοσιεύσεις αναπτύχθηκαν και ολοκληρώθηκαν στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού ερευνητικού προγράμματος TUNING Educational Structures in Europe⁵. Το ΑΠΘ συμμετέχει ενεργά για πάνω από μια δεκαετία στο συγκεκριμένο πρόγραμμα και συνέβαλε ουσιαστικά στη δημιουργία περιγραφικών δεικτών σε διάφορους επιστημονικούς κλάδους. Ειδικότερα στον τομέα των ανθρωπιστικών σπουδών συντονιστικό ρόλο είχαν συνολικά τρία Τμήματα του ΑΠΘ⁶ ενώ το για τον κλάδο Θεολογία και σπουδές για τη Θρησκεία την ευθύνη του συντονισμού είχε το Τμήμα μας.⁷

Ο σκοπός, τα μαθησιακά αποτελέσματα του προγράμματος και των επί μέρους μαθημάτων είναι συμβατά μεταξύ τους και ανταποκρίνονται στα διεθνή ακαδημαϊκά πρότυπα (όπως αυτά περιγράφηκαν στο κεφ. Ι και τα οποία ακολουθεί γενικότερα το Τμήμα κατά την εκπαιδευτική διαδικασία), στις ανάγκες της ελληνικής και ευρωπαϊκής κοινωνίας για εμβάθυνση στον επίκαιρο τομέα της σπουδής του Ισλάμ και την ειδικότερη

¹ http://www.unideusto.org/tuningeu/images/stories/HUMART/SQF_for_the_Humanities.pdf

² http://www.unideusto.org/tuningeu/images/stories/HUMART/Theology_and_Religious_Studies_EQF_Level_Descriptors.pdf

³ http://www.unideusto.org/tuningeu/images/stories/documents/Tuning_Guide._Degree_programme_profiles.pdf

⁴ http://www.unideusto.org/tuningeu/images/stories/HUMART/Reference_Points_for_the_Design_and_Delivery_of_Degree_Programmes_in_Theology_and_Religious_Studies_-_Brochure.pdf

⁵ <http://www.unideusto.org/tuningeu/home.html>

⁶ Αρχιτεκτονική, Ιστορία Τέχνης, Θεολογία και σπουδές για τη Θρησκεία. <http://www.unideusto.org/tuningeu/sqf-humanities-and-arts/members.html>

⁷ <http://www.unideusto.org/tuningeu/sqf-humanities-and-arts/outcomes/theology-level-descriptors.html>

ανάγκη εκπαίδευσης ιεροδιδασκάλων για τα σχολεία της μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης.

Η χρήση των μαθησιακών αποτελεσμάτων (γνώσεις δεξιότητες ικανότητες) είναι αναγκαία για να γίνουν τα προγράμματα σπουδών και τα επιμέρους μαθήματα φοιτητοκεντρικά, και «ανοιχτά». Τα μαθησιακά αποτελέσματα των επιμέρους μαθημάτων διαμορφώνουν τα συνολικά μαθησιακά αποτελέσματα του προγράμματος. Οι ικανότητες που αναπτύσσονται με προοδευτικό τρόπο. Η διαδικασία αυτή εξασφαλίζει ευελιξία στο συγκεκριμένο πρόγραμμα δίνοντας τη δυνατότητα στο διδάσκοντα ύστερα από την ολοκλήρωση του μαθήματος να τροποποιήσει, καταργήσει, προσθέσει ΜΑ λαμβάνοντας υπόψη και τη γνώμη - αξιολόγηση των φοιτητών.